

კ ვ ა ლ ი

საპოლიტიკო, სამეცნიერო და სალიტერატურო ნახატებიანი გაზეთი, გამომდის ყოველ კვირა დღეს.

№ 13

მ ა რ ტ ი 23 1897 წ.

№ 13

შინაარსი: ორიოდ სიტყვა „დილარიანზე“ ა. ხანანაშვილისა. — პოლიტიკური პარტიები გერმანიაში, (შემდეგი) ნ. უ. — ისი. — სხვა-დასხვა ამბავი. — წერილი რედაქციის მიმართ. — ეკვლის: კარესპონდენციები. — ცრემლი, დეჟი ა. პავლიაშვილისა. — ვენა — ე. კოსი. — წინასიტყვაობა „თუშურ სიმღერებისა“ — დ. აღბანელისა. — თუშური სიმღერები. — მ. წაი მფლოძე დობა აფხაზეთში, (შემდეგი) პ. ჭ. — ასი. — პოლიტიკური ამბავი. — ერთი კონა წერილები (ინგლისურიდან) ინგლისური ქალი მებღა. —

№ III „ჯეჯილისა“ გამოვიდა და დაურვიდა ხელის მოამწერლებს.

თამარ დედოფლის დიდი სურათი (დერადი წამლებით) დღის იქით გაიყიდება „კვალის“ რედაქციაში 1 მ. 50 კ. (ვასაგზენი ფოსტის ხარჯი 30 კ.)

დიდარკეთს სარგის თმოგველს, მას ენა დაუშრომელს.

უკანასკნელი ტაგბა შოთას პოემაში საყურადღებო ცნობას გვაძლევს გამოჩენილი მწერლების შესახებ. იქ ვკითხულობთ:

ამიწან დაწყუანას ძე მისკეს უქაზ ხონელს,
ახდულ მესია შეთელს, ლექსი მას უქეს რომელსა,
დიდარკეთს სარგის თმოგველს, მას ენა დაუშრომელსა
ტრამელ მისას რუსთაველს, მისთვის ცრემელ შუქს-
რობელსა.

ამ ტაგების აზრით გამოდის, რომ მოსე ხონელს დაუწერია „ამირან-დარეჯანიანი“, შეთელს „აბდულ მესია“ — აწ დაკარგული პოემა, რუსთაველს — „ტარიელი“ და სარგის თმოგველს „დილარკეთიანი“. მაგრამ რადანაც სხვა წყაროები ამ უკანასკნელ ნაშთს უწოდებენ აგრეთვე „დილარიანათ“, ამიტომ თვითურა ბატონიშვილი ჰყოფს სიტყვას „დილარკეთს“ ორ ნაწილათ: „დილარ“ და „კეთს“. ამიტომ იგი კითხულობს ზემო მოყვანილ სტრიქონს შემდეგი სახით: „დილარ გეთ სარგის თმოგველს“ ესე

ორიოდ სიტყვა „დილარიანზე“.

რთი ჩვენი მწერლობის ნაშთთაგანი — „დილარიანი“ ანუ „დილარკეთიანი“, ცნობილი შოთა რუსთაველის დროს, აწ დაკარგულათ არის აღიარებული. თვითურა ბატონიშვილის აზრით „დილარიანის“ ავტორი იყო — სარგის თმოგველი, რომლის შესახებ გეფხვის ტყაოსანში ვკითხულობთ: —

იგი „გეთი“ არის გვირი დაწვერისა, „სარკის“ — ხელი, „თმოგველი“ სამშობლო და „დილარ“ სახელწოდება იმ პოემისა, რომელიც თმოგველს დაუწერია. ასეთი ახსნა ეწინააღმდეგება ჩვენ ცნობებს და სხვათა შორის ანტონ კათოლიკოსის მოწმობას, რომელიც ამბობს, რომ გვირი თმოგველის პოემისა იწოდებოდა „დილარგეთად“. ეგრე ბროსსემ მოჰყენა შეჯი ამ ბნელს საკითხს და აქამდის გამოაუტყვევლარი, და დასწერა სარკის თმოგველმა და რა სასათუროთ გავრცულდა მისი ნაშრომი ხალხში. თვით ნაწერის შესახებ არა ვიცით-რა, რადგანაც იგი დარკავა და მხოლოდ ამ საუკუნის დამდეგს აღადგინა (?) მისი შინაარსი პეტრე ლარაძემ. ეს აღდგენილი პოემა წარმოადგენს უხერხულ წაბამვას შოთას, ხონელიის და სხვათა მწერალთა და ამიტომ საჩუქრით მისაღები არ უნდა იყოს. საყურადღებოა, რომ „ამირან-დარეჯანიანის“ ერთ ხელ-ნაწერში 12 კარის მაგიერათ მოკცეულია 14 კარი. ეს ხელ-ნაწერი გადაწერილია 1776 წ. და დატულია „წერაკთების საზოგადოებაში“. ორიოდე თავის სათაური ოდნე გვაგონებს დილარიანს. ვაჩი მეთერთმეტე: „ჯიმშერ ხაზართა მეფის დილარის შვილის ამბავი“. ვაჩი მეათ-ცამეტე: „ჯიმშერის შვილის ჯიმშერისა არ მოკლაჲ ბუკის ამბავი“. ჩვენც, როცა ეს შიგ ჩართული ამბავი წაიკითხეთ, გვეგონა „დილარიანის“ ნაწივეტს მივაგენით-თქო. მაგრამ საწუხაროთ არცენით, არც წყობილებით ეს ჯიმშერის ამბავი მე- XII საუკ. მწერლის კალამს არ უნდა ეკუთვნოდეს. ჩვენ ექვს ეთანხმება ძველი ხელით მიწაწერი სიტყვებია, მე- XIII და მე- XIV თავებთან, შემო მოყვანილ ამირან დარეჯანიანის ხელ-ნაწერში: „ვინც სწრდით ამბავს ნუ დასწერთ წიგნის მთქმელისა არ არის, ვილასაც ცრუს ცრახინვალეელის კაცისაჲან არის ნალაყბი და მოკონილი“.

ს. ხსანაშვილი.

პოლიტიკური პარტიები გერმანიაში.

(გუ შინ და დღეს).

წერალი მუარე *)

პარტიათ გამოკრევა და პარტიათა ბრძოლა.

საგონალ-დებურალეობა.

ანის მეფე გადაიკვალა 1863 წ. ბისმარკმა ისარგებლა ამით და ავსტრიის დახმარებით დანაის ორი დიდი პროვინცია — შლეზვიგ-

პოლოტანი — წაართვა და ენის ხელ-შეკრულობით (30 ოქტომბერი 1864 წ.), ორივე მოკავშირეთა კუთვნილებათ შეირცხა. მათ დაუკითხავათ და ნება დაურთველათ მთავრობის ასეთი მოქმედება პრუსი ს დებუტატებმა უკანონოთ აღიარეს. ბისმარკმა 12 მილიონი სესხი მოთხოვა პარლამენტს ომის გამოსაცხადებლათ, რაცა უარ-ყოფილ იქმნა. ომიანობის პოლიტიკის საწინააღმდეგოთ ხელს უშვარდელსობით გადაწყვიტეს (14 იანვარი 1865 წ.). შემვირდეს სამხედრო ხარჯი, გამოვარბესებულ იქმნას სწავლა-განათლებლის საქმე, სოფლის მასწავლებელთ ჯამაგირი მიემატოს და სხვ. ყველა ეს მთავრობამ უყურადღებოთ დატოვა. ბისმარკს თავისი-ეს უნდოდა შლევ-ეგ-პოლოტანი, ხოლო იძულებული შევიქმნა ავსტრიავთ თანამზიარეთ ეცო. ბისმარკ ახლა მარჯვე შემთხვევას ცქედდა ავსტრიის დახმარებისა და ნადელი პროვინციების პრუსიისათვის ამოგენისათვის. ეს კი უომრათ შეუძლებელი იყო. ბისმარკობა — ეს ომიანობაა. ის თავის მოწოდებას ასრულებს. დებუტატთა საკრებულო კი ყოველ-ღეე ზედ-შეტი ხარჯის, ს-სხლის-ღერის და ომის წინააღმდეგია. ამიტომ ის 26 იანვარს მთავრობამ დახურა და დებუტატთ გამოუტყდა: თქვენ-თქვენ სახლში მიბრძანდით და როცა დაეცაძით, მაშინ მიბრძანდითო. პრუსიის ყველა ნაწილიდან მეფის სახელზე ურჩიციხე აღრესები მოედა: თხოვდენ, ნუ დაარღვეეთ მშვიდობიანობას, ნუ გამოიწვეთ ძმათა ომს, სისხლის-ღერის მოსურნე სამინისტრო დაითხოვეთ და მშვიდობის მოყვარული კომიტეტი შეადგინეთო. რასაკვირველია ამან არ გაქრა. ოპოზიციამ გამოსცა პროკლამაცია, სადაც სხვათა შორის ეწერა: „მანამ ბიუჯეტზე დებუტატთა უფლებას სავსებით ცნობილი არ იქნება, მანამ არც ერთი სინილისს მექანე ლანდტაგი მთავრობის ბიუჯეტს არ დაამტკიცებს... რადგანაც ომი აუცილებლათ გახადეს, მთელი ჩენი ძალ-ღონე მას მოვანდომოთ, რომ ამ შემთხვევით ეისარგებლოთ გერმანიის გაერთიანებისათვის, თავისუფლების და ხალხთა უფლებების საუფქველზე, რისთვისაც ახალი კონსტიტუცია უნდა შევიწყოშვათო“. აქ მთელი კითხვა ისევ საშინაო პოლიტიკას შეეხებოდა. მაწინააღმდეგენი კი ერთხმათ გაიძახოდენ: მთელი კითხვა საკარგო პოლიტიკისაგან არის დამოკიდებული, ამისათვის კი ძლიერი მთავრობა და მხედრობაა საჭიროო. ატყდა ომი და მეფეს ვანცხადებაც გამოვიდა: შინაური პარტიობა ახლა უნდა დავიწყოყოთ და ასეთ კრიტიკულ დროს სამშობლოს და სახელის დასაცველათ ვეგლანი უნდა შევერბოდითო. ის მოხდა; რაც უნდა მომხდარიყო. ოპოზიციას დაეკარგა ნიადგი და ხალხის თანაგრძნობა მთავრობით

*) ის. „გადა“ № 12.

საყენ ვადევიდა. როგორც კი პირველი ამბავი მოვიდა პრუსიელთა გამარჯვებისა, წინათ ყოველთვის ოპოზიტაინულმა ბერლინმა ახლა მეფეს და ბისმარკს ციტირებული ოჯახი ვადევიდა (29 ივნისს 1866 წ.). ავსტრია დამარცხდა და პრუსიაში მთელი საზოგადო აზრი სამინისტროს სასარგებლო შეიქმნა. იელისის არჩევანებზე ოპოზიტაინ ნახევარი ალავი დაჰკარგა.

ამ ავსტრიის გაცხნა დეპუტატთა არა ჩეველები რიგი სხდომა. მთავრობამ მოითხოვა სამხედრო ვასაღლის ცნობა და ბიუჯეტის ერთთან და მიტკიცება. კენჭისყრაზე გამოჩნდა, რომ ოპოზიტაინ ვაიყო და ერთი ნაწილი მთავრობას მიემხრო. ბიუჯეტი დამტკიცებულ იქნა.

პროგრესისტებმა და მოწინავე ლიბერალებმა, რომლებიც მთავრობას მიემხნენ და მით თავიანთ პროგრამას უღალატეს, გამოსცეს თავის ვასამართლებელი პროკლამაცია, საიდანაც იწყება ნაკონალიზირებულთა ისტორია, აქ ვითხოვლობის: ჩეენი უმაღლესი მოვალეობა იყო მთავრობის სავარეო პოლიტიკასთვის სრული ნდობა გამოვეცხადებია. ძლევა-მოსილი ომი და გამარჯვება მიგვანჩია ჩეენ პირველ სათავეთ გერმანიის ერთობისა. პრუსიის საზღვრების ვაფართოვება და ჩრდილო ნაწილის შემაერთება ჩეენ აუცილებელ საქმეობათ მიგვანჩია... იმ მთავრობამ, რომელიც მთელი თავისი სავარეო პოლიტიკით გერმანიის ერთობის ნიადაგს ამაზდებს, ჩეენი სრული ნდობა დამსახურა... მაგრამ ძლიერ მხედრობასთან ერთათ საქმეობა თავისუფალი მართვა გამგეობა. აი ამ ორ ელემენტის—ძლიერი სავარეო პოლიტიკისა და თავისუფალი მმართველობის—შეერთებით შესაძლებელია გერმანიაში პრუსიის უფროსობის განმტკიცება. ამნაირათ შედგა ახალი ვჯუფი.

ავსტრიაზე პრუსიის გამარჯვებას მოჰყვა ჩრდილო გერმანიის შეერთება და პრუსიის მეთაურობით ერთი კავშირის დაარსება, ვგრეთ წოდებული „ჩრდილო-გერმანიის კავშირი“. ამ ერთობს წეს რიგზე დაყენებისა და სავართო კანონების შემუშავებისათვის ბისმარკმა ორნაირი ორჯანი დაარსა: წარმომადგენელი თვითთელი მოკავშირე მთავრობისა—ბუნდესრათი (Bundesrath=მოკავშირეთა საბჭო)—და წარმომადგენელი მთელი ხალხისა—რეისტაგი. ამნაირათ პრუსიის ლანდტაგის პარტიათა ბძობლა რეისტაგშიაც გადადის. პირველი, აშენებული სამკლასიან საარჩევნო სისტემაზე, რასაკვირველია, ხალხის აზროვნებას ნამდვილათ ეერ გამოხატედა. აქ ხმის აზროვნებას შემდეგულთ შქონდათ, ხოლო რეისტაგის არჩევანში თანასწორი ხმა მიეცა ყველა

სრულ-წლოვან მამაკაცს (24 წლისას), რომელსაც კი სამოქალაქო უფლებები ჩამართმეული არა ჰქონდა. კენჭის ყრა დახურული, საიდუმლოა. აი ამას ეწოდება საყოველთაო, თანასწორი და პირდაპირი საიდუმლო კენჭის ყრის უფლება. მამასადამე რეისტაგის პარტიათა ვანწყობილება ხალხის აზროვნების პირდაპირი გამოხატეულია. ამიტომ ამიერიდან ჩეენ ეტოვებთ პრუსიის ლანდტაგს და ვადევიდათ რეისტაგის პარტიებზე, რომელნიც იგივენი არიან რაც ლანდტაგისა, ხოლო ბოლოს ერთი ისეთი პარტია ემატება, რომელსაც მომავლი ეკუთვნის? და რომელსაც ლანდტაგში წარმომადგენელი არ ჰყავს. 1)

ჩრდილო-გერმანიის კავშირის შექმნით, კონსტიტუციური კითხვა ხელ ახლა საქირ-ბოროტო კითხვით ვახდა. საქმეობა ამ „კავშირის“ სავართო წყობილება შემუშავდეს. ვინ უნდა შეამუშაოს ეს? მთავრობამ თუ რეისტაგმა? კონსერვატორების აზრით, ეს საკუთრივ მთავრობის საქმეა, პრუსიის კონსტიტუცია გერმანიის კონსტიტუციით უნდა ვახდეს და მეტი არაფერი. ამათ ასე მიმართეს რეისტაგის ამომარჩეველთ (20 დეკემბ. 1866 წ.): „ჩეენი პროგრამა მოკლე და ნათელია. პრუსიის სამეფო, რაგორც შუაგული ადგილი და დედა-ბოძი გერმანიის ერთობის და თავისუფლებისა, მეფის გერმანიული პოლიტიკა, როგორც მეფის საკუთარი სურვილის გამოხატეული და გრავუ ბისმარკის მიერ წარმოადგენილი და სტოვრებაში ვატარებული—აი რას მეველთ ვით ჩეენ და რის სამსახური გეწადია!“ კონსერვატორები მთელი თავისი მოთხოვნილებებით ლოლიკას მისდევენ, მართალია სიტყვა „თავისუფლება“ ენაზე აკერიათ, მაგრამ ეს ნიშნავს მათ საკუთარ „თავი-

1) ერთი კითხვა: რატომ ბისმარკს საყოველთაო თანასწორი კენჭის ყრა შქმიადო. აი ამას ვასწავს. ამ დროს საყოველთაო კენჭის ყრა მარტო საფრანგეთში ახსენებდა. ნაშალკონს მის საშუალებით იმთავ რუსტი. დემოკრატთა აწყვანი შოლიციის ძალადობით სდეოდა, ხალხს მთავრობის მომსრე კინდიტკებს იმაოწყენებდა სოდეკ. ბისმარკს ძაგლითა ჭჭონხდა თაკე წინ და მეც ასე ვიწამო ითეებდა, ხალხსაც მოგომადეირებუ და ძალადტარებუთ ჩემ მომსრეთაც ეკავითარებინებუ, რაც მართლაც ასრუდა. მაგრამ როცა მეშათა მარტა ეამდავრდა და ეს საყოველთაო კენჭის ყრა თავის სასარგებლოთ გამოეყენა, მამინ ვი ბისმარკმა მთელი მარტა ეანოსს გარეშე დააყენა, ხოლო როცა მანაც არ ვასწავს, ბისმარკი დაქტ და მეშათა მარტა უდაღეს მარტათთ ეადიქტ. ასლა ბისმარკი თავისი ორჯანოთი „Hamburger Nachrichten“ მის მიერ შქმიადეული კენჭისყრის გაუმეებას ჭჭადავებს!

სუფლებას“ და ხალხის შებოკვას. ამავე კითხვის შე-
სახებ ნაციონალ-ლიბერალთა ახალ ჯგუფმა, 12
ნოემბერს, ასეთი პროკლამაცია გამოსცა: „პრუსიის
მხედრობის გამარჯვებამ გამოაშკარავა, რომ გერმა-
ნიის მეთაურობისთვის პრუსიაა მოწოდებული. ამით
ერთი დიდი ნაბიჯი გადადგით იმ გზაზე, რომ-
მელზედაც კაი ხანია ნაციონალური პარტია მოღვა-
წეობს. მაგრამ პრუსიის მთავრობამ არ მოისურვა,
მთელი გერმანიის ერთობისაკენ ლტოლვილება მარ-
ტო მას განეხორციელებია. მან თავისი მოვალეობა
იმით შეასრულა, რომ ჩრდილო-გერმანიის კავშირი
დააარსა და ამისთვის ერთი რეისტაგი შექმნა. ახლა
ეს ხალხის საქმეა რეისტაგის საშუალებით ისე მო-
აწყოს, რომ ჩრდილო-გერმანიის ერთობა მთელ გერ-
მანიის ერთობათ გადაიქცეს. ამისთვის აუცილებე-
ლია შემდეგი: ერთის მხრით, პრუსიის ტახტს მი-
ენიჭოს ნამდვილი მთავრობის ძალა შესახებ მხედ-
რობისა, დიპლომატიის, დამოყენის, ეკარობის და მი-
სელო-მოსვლისა. მეორის მხრით, რეისტაგს მიენი-
ჭოს უაღრესი უფლება ბიუჯეტზე და კანონ-მდებ-
ლობაზე. ხალხს მიეცეს სრული მოქალაქობრივი
უფლება და ადგილობრვად საქმეებში თვით-მართვე-
ლობა, გერმანიის ერთობა, თავისუფლება და განდი-
დება—აი რა არის ჩვენი მიზანი“.

ოქტომბრიდან 1-ლს ნოემბრამდის ვასტანს. მსურ-
ველთ შეუძლიანთ, თავიანთი ბაღის ღილეულობა გა-
მოჰყინონ და ეისი ხილიც კარგი აღმოჩნდება, ჯი-
ლდოსაც მიიღებს. ჯილდოსათვის მიწათ-მოქმედების
სამინისტროს მიერ ათი თუმანია გადადებული. („ივე-
რია“).

* *

„Нов. Обозр.“-ს ქუთათურ კორესპონდენტს
ზოგიერთი საინტერესო სტატისტიკური ცნობები შე-
უკრებია ქუთაისის გუბერნიის შესახებ. 1895 წელს
ქუთაისის გუბ. იმდენი ჰირანხული მოსულა, მეტად-
რე სობხუმის ოლქში და შორაპნის მაზრაში, რომ
თითქმის სამი მილიონი ფუთი გადაჩენილა ვასაყი-
დით. მხოლოდ 12 სენათა სოფელი დაზარალდა იმ
წელს სეტყვისაგან. იმავე წელს ქუთაისის გუბ. სა-
დამოქმონო ნათ-სადგურებიდან გატანილი იქმნა უც-
ხოეთში სულ 5,489,200 ფ. სიმინდი, 2,971,848
მან. ღირებული, წინა წლისაგან 188,603 ფუთით მე-
ტი, 1893 წელს გატანილზე კი 820,750 ფუთ. ნაკ-
ლები. 1896 წელს ქუთ. გუბერნიასი 25,379 მან.
ფული იყო და 9,411 ფ. კარნ.—საკეები თანა
(Продовольствен. капитал), სხვა და-სხვა საჭიროებათა
დასაკმაყოფილებლათ.

* *

ქალაქის სასწავლებელთა კომისიამ დანიშნა აე-
ლაბრის პირველ-დაწყებითი სომხური სკოლის მმარ-
თველათ ბ-ნი აღნიაშვილი, რომელიც დღემდის ქა-
ლაქის სახელოსნო სკოლაში ზედამხედველის თანამ-
დებობას ასრულებდა.

* *

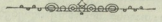
შავი ჭირის შესახებ საჯარო ლექციების წაკი-
თხვა ქალაქში შემდეგმა ექიმებმა იკისრეს: ბ.ბ. რა-
ზმაძე და გაულდელიშვილი—რუსულ ენაზე, ბ. ბაღრი-
ძემ—ქართულ ენაზე, ფონ-ირტელმა—გერმანულ
ენაზე, ბ.ბ. ბაბაძემ და არწრუნმა—სომხურ და რუ-
სულ ენაზე.

* *

ამერიკული ლინჩის კანონის აღსრულება 17
მარტს ჩვენმა თბილისის ხალხმაც იკისრა. ერთ ბაზას
კოლი გაეცა, თავის საყვარელ თერძს 5—ს შეგნი-
შნა და იქიდან შეუთვალა ქმარს, მყოფსარ და შენ-
თან ცხოვრება არ შემძლეაო. სომეხთა კონსისტო-
რიამ დაიბარა კოლი-ქმარი (ქმარის თხოვნით) მათი
საქმის განსახილველათ. როცა კოლი კონსისტორი-
იდან გარეთ გამოვიდა, ქუჩაში მოკრავილი ხალხი
მისცივიდა ლანძღვა-კიჟინით და სახეზე აფურთხებდა.
პოლიციამ ძლივს გადაარჩინა საბრალო დედაკაცი
თავ-ვასულ ბუბოს კლანჭებიდან.

6. ყ —ნაი.

(შემდეგი იქნება)

სხვა-და-სხვა ამბავი.

არის რკინის გზის ლიანდაგი უკვე 43 კერ-
სტის სიგძეზე მზათ არის, სახელდობრ, მდინ.
ხრამამდისა გაყენილი (თბ. ფურც.).

* *

საქარის სანერგეს იმდენი ხალხი თხოვს ამე-
რიკულ ვაზის ნერგებს, რომ სანერგეს მმართველს
ნება მიეცა, კიდევ ასი ათასი ახალი ნერვი გამოიწე-
როს საფრანგეთიდან.

სოფ. აღიანშიდაც (გორის მაზრა) აპირებენ
ამერიკული ვაზის გაშენებას, საქირო ნიადაგი მზათ
არის და ნერგებსაც მოელოან ამ მოკლე ხანში.

* *

რუსეთის საიმპერატორო საბაღოსნო საზოგადო-
ების კავკასიის განყოფილება წელს მუშტიოდში ხი-
ლეულობის გამოაფენას გამართავს, რომელიც 15

* *

გაზ. „მშაკს“ სწერენ ბათუმიდან: ოსმალეთი-დან მრაველი ბერძენთა შემოვიხიზნენ ჩვენ მხარეშია. 13 მარტს ასამდე ბერძენთა ოჯახი მოიყვანა ავსტრიის გემმა ბათუმში. დღემდის 260 ოჯახია გადმო-სახლებული. უმეტესობა სოხუმის ოლქში მიისწრაფვის.

* *

თბილისის სასულიერო სემინარიის მასწავლებელი მღვდელ-მონაზონი დიმიტრი (აბაშიძე) ქუთაისის სემინარიის ინსპექტორათ დინიშნა.

წერილი რედაქციის მიმართ.

ნო რედაქტორა! *) უმოწილესთ გთხოვთ ეს წერილი დაეიპოვებოდეთ თქვენ პატივცემულ გაზეთ „კავალის“ მასდობელ ნომერში.

ჩვენ დიდად გწუხვართ და ჩვენთან ერთად ბევრნი სხვანაირ, რომ თქვენი რედაქციის პირველი ბურჯი და ჩვენი ერის სასიკადალო და საყვარელი პოეტი აკაკი ლორთქიფანიძის „კავალის“. გგონია, რედაქცია ამაზე ვერ იტყვის უარს, რომ ჩვენი სჯლის საყვარელი პოეტი ერთი უმთავრესი ბურჯი იყო თქვენი ჟურნალისა და გაზეთისა. დღეს მოკლებულა მთელი კრი დასტრუბეს თავისი საყვარელი პოეტის ნაწარმოებთა. ამისთვის, ბევრ პირთა სურვილის თანახმად, ვთხოვთ ჩვენი სჯლის საყვარელ პოეტს აკაკის, თუ თქვენ შორის დიდად რამ უკმაყოფილება არა მომხდარა-რა, გვლავ მოუბრუნდეს თქვენ რედაქციას და ითანამშრომლოს ისევ ისე კვლავებრად, შემოაერთოს ახალი ძალი და მით ცხოველი სული ჩავუდგას ჩვენ, მის შვითხველებს.

აკვალის „კორესპონდენციები“.

ბათუმის აფხაზეთი. ბათუმის ოლქის გონიის საბოქაულოში, — როგორც ახლა ვიხიან — სტეფანოვკაში (კახაბერში) სახლობენ 70 კომლიადე აფხაზები. ესენი უწინ, ოსმალეთის მფლობელობის დროს, ესახლენ ახლანდელ ქალ. ბათუმის იმ ნაწილში, რომელსაც ეწოდება ნურა. აქ ისინი ძვე-

ლათ მოუპატირობის დროს გადმოსახლდნენ აფხაზეთი-დან... ესენი ცხოვრებდნენ, ე. ი. სასლ-კარი ჰქონდათ, შიგ ბათუმში (ნურიაში), ხოლო სახნა-სათესა ადგილები ახლად. სტეფანოვკაში, როცა ბათუმი რუსებმა აიღეს და მის გაშენებას შეუდგნენ, მთავრობას წინადადება მიეცა აფხაზებისათვის: ან გვემაზე გააშენეთ ქეთი კირის სახლები, ან ვაჭყიდეთ ბათუმის ფაგალში თქვენი მიწები და გადასახლდით იქ, სადაც თქვენი სახნა-სათესი ადგილებია (კახაბერისკენ). რაკი იმათ შეძლება ალარ ჰქონდათ ასეთი სახლების აშენებისა, იძულებულნი გახდნენ, ჩალის ფასათ დაეყიდნათ თავიანთი სასახლ-კარო ადგილები შიგ ბათუმში და თვით სტეფანოვკაში გადასახლებულიყვნენ. რამდენ-სამე ხანს შემდეგ აქაც გამოუცხადეს: ეს ადგილები, სადაც თქვენ სახლობთ, ჩერნომორსკის პატარისათვის საჭიროაო და... იძულებულნი შეიქმნენ ხელ-მეორეთ აყრილიყვნენ და ცოტა ზემოთ აწეულიყვნენ. მაგრამ სახნა-სათესი ადგილებით მათგან უმრავლესობა მაინც სარგებლობდა აქამდის. ეს ადგილები სრული საკუთრება აფხაზებისა ოსმალეთის მფლობელობის დროიდან და ბევრ მათგანს საბუთიც აქვს იმ დროინდელი; ეს საბუთები ახლა მთავრობის ხელშია, საბუთების პატრონებს კი მთავრობისაგან კვიტანციები აქვთ.

აფხაზებს (სტეფანოვკის მცხოვრებთ) ახლა ხელ-მეორეთ გამოუცხადეს ქუთაისის სამხედრო გუბერნატორის მოწერილობის შინაარსი: სხვაგან სადმე მოძებნეთ ადგილი და იქ გადასახლდით, ხოლო ნაცლათ იმ თქვენი მიწებისა, რომლებიც მიეცა ჩერნომორსკის პატარისა (Опошадш. подъ Черногорск. батареи), თქვენ გეძლევათ ადგილი, რომელსაც ეწოდება კარაშარვარ. ამაზე სტეფანოვკაში მცხოვრებ აფხაზებმა მოახსენეს: ს. სტეფანოვკიდან (ბათუმიდან სულ 2—3 ვერსის მანძილზე) ჩვენ არსად სხვაგან გადასახლება არ შეგვიძლიაო და არც შემოხსენებულნი პატარისადმი მიცემული ჩვენი ადგილების სამეგიერათ შეგვიძლია ავიღოთ მიწები იმ ალაგას, რომელსაც ეწოდება კარაშარვარ, ვინაიდან ეს ადგილი მეტის-მეტათ ციებ-ციხლებიანი ადგილია. აფხაზები, რომლებიც იქ დასახლა ოსმალეთის მთავრობამ, თითქმის სულ ერთიანათ ამოწყდნენ, ხოლო ორიოდ ცოცხლათ დარჩენილებიც ოსმალეთში გადასახლდნენ და საშუალოთ დატოვეს ეს ციებ-ციხლებიანი ადგილი.

ამ აფხაზების მდგომარეობა სწორეთ ვაჭირვებულია. ეს იყო ახლა ფეხს იმარებდნენ, დროს შესაფერათ ეწყობოდნენ, ბევრმა ხეხილი და ვენახიც გავრიანათ გაიშენეს და ამ დროს ეს მესამეჯერ ერეკებიანი აქედან.

*) ამ წერილზე სული უწარაბ ას თერთმეტ კატს. რედა.

ვ ე ნ ა.

ესენი შესთხოვენ მთავრობას, ჩვენ ცოდვაში ნუ ჩაეარდებით, ჩვენი საკუთარი ადგილებიდან ნუ გადავკასახლებითო. იმედია უმაღლესი მთავრობა მათ კანონიერ თხოვნას შეაწყნარებს და მათივე კუთვნილი ადგილებიდან არ გადასახლებს აუნაზღებს, მით უფრო რომ, რამდენადაც ჩვენ ვიცით, ეს მათ არაუბრით არ დაუშვასხურნათო.

X.

თიანეთი. 1894 წ. აქ დაარსდა სახალხო წიგნთ-საცავსამკითხველო. საქმე ჯერ-ჯერობით კარგათ მიდის; უფრო კარგათ კი წაიბიდა, რვეიზიის წვერნი რომ წესდების მოთხოვნილებას ასრულებდენ, თავის დროზე მოახდენდენ ხოლმე რვეიზიას და თვალყურს ადევნებდენ საქმის მიმდინარეობას.

საწვერო გარდასახადი წელიწადში 1 მან. დაწესებული, მაგრამ წვერები მაინც ცოტანი ამოჩნდნენ. საწვერო გარდასახადი ვერას უშველიდა საქმეს, თანეთის სცენის მოყვარენი რომ არ მართავდენ ხოლმე მის სასარგებლოთ წარმოადგენებს და საცეკვაო საღამოებს.

მუთავაუწურქ.

ც რ ე მ ლ ი.

მხედე რა მართალს, უბრალოთ დასჯილს, — ლონე არ შემეწევს მის საშველათა. მაშინ მძულარე ცრემლი ვაღმომდის და ამას ვიხტი ტანჯვის წამლათა.

თუ მომავალსა თვალს ვაფუსწორებ, აზრი მერევა იმედ მიხდილსა, აჩქარობებული, გულამ-სკენილი — საოხათ ვაფრქვევ ცხარე ცრემლებსა.

წარსულში ვეძებ სევდის მალამოს, მსურს მოგონებით სულს მიეცე შენება, ამოათ! იცოც შეას ზოლის მოუტავს — ცრემლით ნაქაღული გულს მომაწეება. რაკი ბუნების შეწინააღმდეგებაც აღარ აყუჩებს მოსიულს ტალღას, — მაშინ უფალსა მუხლმოდრეკილი ცრემლით ვეცდარი ჩემს შებრალებას.

ა. შავლაიშვილი.

ვი, როგორ ავიწივს ვენას შესანიშნავი მოგზაური ბერნაიე, რომელსაც თითქმის ყველა ქვეყნები, თვით ალკირია და სახარაც კი ფეხით მოუყვლია.

პირველ შეხვედრებზე ვენა შეწინააღმდეგებლივს ახდენს ყოველ აღამიანზე; ყველაფერი ისეთა, კმაწია და მიმხიდეგლია, ყველაფერი ჰხიბლავს აღამიანს, — შენობებიც, ბულვარებიც, ქუჩებიც და მაღაზიებიც. არსად არ შემხვედრია იმდენი ლამაზი ქალის სახე, როგორც აქ; ყოველ ნაბიჯის გადადგამზე შეწინააღმდეგებ, ცეცხლის მფრქვევ შეხვედრებთან არსებას წააწყდებით... კაცებზე ხომ მეტრე ითქმის: ისინი კიდევ უფრო ლამაზები არიან.

— მიკერს, რომ ჩვენთან ასე ძვირათ მოღაწა უცხოელეზო, — შემომჩივლა ერთმა მათგანმა. — ყველა პარიკისკენ მიეშურება, ვენამ რაღა დაამაგა? ნუ თუ მხიარული და სასაოლონო ქალაქი არ არის? მაგრამ ამბობენ, აქ ცხოვრება ძვირათ ღირსო...

მართლაც, ცხოვრება ვენაში ძალიან ძვირია; რაც პარიკის ფრანკათ ღირს — იმაში აქ გულდენს ახდევინებენ. (გულდენი ორჯელ მეტრა ფრანკზე) საზოგადოთ, ვენა ვერ არის უცხოელებისათვის მოწყობილი; ის თავისებურათ ცხოვრებს და უცხოელი ძალა-უნებურათ უნდა შეეჩიოს ამ თავისებურ ცხოვრებას; იქ აღრე დგებიან და აზრე წეებიან; ვინც 10 საათს გადააცილებს, მას „შეპრ-ჰელდ“ — ჯარიმას ახდევინებენ. ვთქვით, სტუმრათ იყავით სადმე და დაგვივიანათ: უნდა გადახადოთ ათი კრეციერი იქ, სადაც დაგვივიანეთ — რომ გამოვიშვან, და თქვენ სახლშიდაც 10 კრეციერი — რომ შევიშვან. (კრეციერი — კაკიკა) 20 კრეციერი ღლეს, ოცი ხვალ, ოცი ზეგ — თემში ვქეის გულდენია; მდიდარს არ გაუქირდება ამის გადახდა, ღარიბი კ — ძალა-უნებურათ ცხერასაც აღარ გამოჰყავს სახლიდან 10 საათზე გვიან. ამიტომაც არის, რომ ვენასთანა შეიღობანი ცხოვრება არც ერთ ღირ ქალაქში არ ნახულა; კაცის კვლისა და ვაცარკის შესახებ აქ იშვიათათ თუ ვაიგონებთ რასმეს.

მეტრებს ვენაში სულ ვერ მიუღვებით, ისეთ ღირ ფასს თხოულობენ. თვატრის ბილეთებიც ძალიან ძვირია, ამას გარდა სულ გერმანულ ენაზე არღდენენ, ისე რომ ბევრი უცხოელი რიგაიანათ აქ ვერ ისიამოვნებს. უცხო ენა ფოსტაშიაც არ არის მიღებული. ფულის ვაგზანა მინდობა, ვიკითხე, ხომ შეიძლება, ფრანგულათ დაეწერო მეტოქი, მაგრამ ფოსტის ჩინოვნიკმა ისე შემომბიძგია, რომ მეორეთ აღარ ვამიმეორებია ჩემი ქათა.

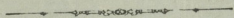
ვენას მუზეუმებში სწორეთ განსაკუთრებელი არიან; ბუნების მეცნიერების და ისტორიის მუზეუმები შესანიშნავ მენაობებს წარმოადგენენ; შიგნიდან ისინი მთლათ მარმარილოთი არიან მოართული, ქვარები სულ მუნქანის, მაკარტის და სხვა სახელოვანი მხატვრების ნაწარმოებით აქეთ დაშენებული; სურათების განყოფილებაში გამოყენებულია რაფაელის, კარავაჯოს, რუბენის, რემბრანდტის, ვოლტერის ნახატები.. დათვალასაც ვერ ასწრებ, რომენი ერთმანეთზე უფრო დიდი და უკეთესი ოთახია ყოველ მუზეუმში...

ბურგ-თეატრში ფულის პიესა, „დაკარგული სამოთხე“ ეწაბე; ეს პიესა „მუშების კითხვის შეცხება. თეატრი შეწინააღმდეგებ; ფოიე მოართულია სხვადასხვა მსახიობების სურათებით, განათებული საუცხოოთ არის; თეატრის დიდ დარბაზს ღირას (ქნარი) ფორმა აქვს. ძალიან ცოცხლოთ თამაშობდენ; ყველაში ირჩეოდა გერმანელი საზა ბერნარი, ქალბატონი გოლტერისა. ამ თეატრში მაყურებლებს უკან გადალობლია მოზლილი ადგილი, რომელიც სულ გატენილი იყო ფეხზე მდგომი აუციტრებით. თურქმ სამპერატორო თეატრებში აფიცრებისთვის ცალკე ადგილებია, სადაც მათ უფულოთ უშვებენ.

ვენის ყველა გაზთებინს რედაქციებში ვიყავი. ერთი გაზთიც არ მოიპოვებდა, რომ უჩიოას ხელში არ იყოს. ყველგან კარგათ მიმიღეს. ვენის გაზთები ძალიან მდიდრები არიან; შეწინააღმდეგებინს ნახატები და შეწინააღმდეგებინს აქეთ, მაგარამ მაინც 4—6 კრეციტრზე მეტათ არ ფასობენ. გერმანია, გაზთების მეტი არაფერი არ არის იათი ვენაში.

ქ—გო.

(დასასრული შექმდე)

წინასიტყვაობა „თუშურ სიმღერებისა“.

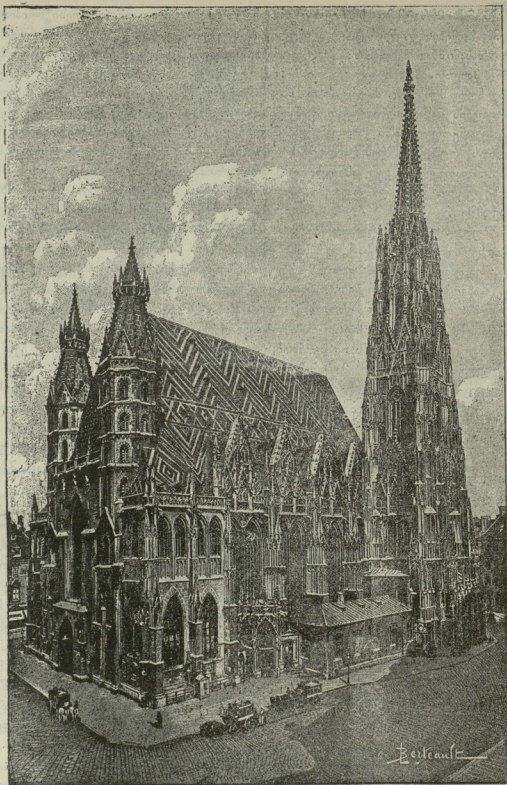
სმ სათაურით ჩენა გესურს დებეჭლოთ რამდენიმე სიმღერა, რომლებიც შეეკრებთ წოვა-თუშებ შორის. ამ ეჟამთ იბეჭდება ოცზე მეტი სიმღერა და მოამავალშიაც იმედი გვაქვს, რომ ხალხის ამ გვარ ნაწარმოებს შეეკრებათ და გადაეცემთ სტამბას. ეს სიმღერები ჩაწერილია სხვადასხვა დროს, ამ წ— წლის განმავლობაში.

თუშური სიმღერები, რომ ვამბობ ნურაგის ეგონოს, რომ ყოველი ეს სიმღერა თუშებს ეკუთვნის,— ანუ უკეთ ეთქვათ, რაც თუშებში სიმღერებია დღეს ისინი თუშურ მოქადაის ქმნილება იყოს. მკრებთაც მანინც განმარტათ ეს ჩენი აზრი. მსოფლიო ისტორიაში

მრავალი საბუთები მოიპოვებდა იმის შესახებ, თუ რა გავლენა ჰქონდა ერთ ერს მეორეზე, როგორ ითენისდა ერთი ერთი მეორისაგან ცხოვრების სხვადასხვა მხარეებს. აწყოც ცხოვრებაში ხომ ფართო გზა მიეცა ხალხების და სახელმწიფოების ერთმანეთზე გავლენას, რომლის უკიდურეს მიმართულებას წარმოადგენს ზოგეირთების განზრახვა მსოფლიო ენის შესახებ. ამ გვარ მოვლენას (ხალხთა გავლენას), ამ თუ იმ შედეგით, დიდი მნიშვნელობა აქვს ადამიანის ცხოვრების მსელოლობაში. ეს ყველამ ვიცით, და ამისათვის დასამტკიცებელი საბუთები ამ შემთხვევაში არც საქარია. ამ ზოგადი აზრით რომ გავზომოთ, ან ამ თვალთ რომ შევხედოთ ჩენი ხალხის ისტორიას, ჩენ უსათუოთ დაერწმუნდებათ იმაში, რომ ქართლოსის ჩამომავლობაზე დიდი გავლენა ჰქონდათ სხვადასხვა ხალხებს; ამვე დროს არც საქართველო აკლებდა თავის გავლენას სხვებს. ყველა ამას, ვიმეორებთ ჩენ, დამტკიცება არ უნდა, ეს აშკარა მოვლენაა. მაგრამ ერთი მკრე ფაქტს მოყვანას კი გავებდათ. ოჯახი,—ბერესა ჰგონია, რომ ეს სიტყვა ნამდვილი ქართული სიტყვაა. ფიქრებს ბევრი ასე იმეობ, რომ ეს სიტყვა ქართველებს შესისხლ ხორკებული გვაქვს, ქართულ ენას ეს სიტყვა გერთ კი აღარ ყავს, მას იგი შეუთესებია ნამდვილ შედეგათ. ამის შემდეგ საყვირელი აღარა არისრა იმაში, რომ სიტყვა „ოჯახი“ ქართულ სიტყვათ თვლან. სიტყვა ოჯახი თათრულია და წინაშე გვიწესის. ისიც უნდა ითქვას, რომ საქართველოს ტრამის სხვადასხვა ნაწილებს ერთმანეთზე საქარისათ დასამჩნევი გავლენა ჰქონდათ და დღესაც აქეთ. ეს გავლენა უფრო აშკარათ ჩანს მთის ჩენ ხალხთა შორის, სადაც ძველებური ცხოვრების ფორმები და ნაშთები დღესაც მრავალი მოიპოვება.—ბარის საქართველოს კულტურას თავისი ბიჯი ნელონელო შეაქვს ამთ ცხოვრებაში, თითქოს ეწინაინ და ეპარებოა... ჩენ ისტორიაში, ლიტერატურაში და ეკრძო ლაპარაკშიაც ბევრელი შეგხედებათ ასეთი რთული სიტყვა: თუშ-ფშე-ხესურნი. მეტათ სკებტიკი მკითხველი რომ არ შემხედეს, მე გავებდავ და ვიტყვ; რომ სიტყვების ასეთი დკავშირებაც კმარა იმისათვის, რომ ამ სამის ხალხის ერთათ ცხოვრება მიელოთ, როგორც ისტორიული ფაქტი. აქ უნდა ითქვას, რომ ეს ცხოვრება უკვეწლათ მეგობრული არ იყო: თუშ-ფშე-ხესურნი ხან მტრობდენ ერთმანეთს და ხან მშობდენ. ხოლო ის კი აშკარა ჩემთვის, რომ ხესურები და თუშები მომეტკებულ წელით მეგობრულათ ცხოვრებდენ ერთმანეთში; ხესურებს და თუშებს ფშელებთან უფრო შულოი ჰქონდათ. ეს ბნელოთ მოცული დრო წავიდა და ნურც დაბრუნდ-

ბა!.. ამა თუ იმ მიზნის და მიზნების გამო ეს სამი პატარა ხალხი ერთმანეთს ხშირათ ხედვბოდა, რაიცა სხვათა შორის, მტკიცდება ამ ხალხების სიმღერებიდანაც. ნურაფინ იფიქრებს, რომ თუშ-ფშაფ-ხეცსურს არ იცნობდა მთიულ-მობნეე-გუდამაყრელი, აი ამის საბუთიც, ერთხელ, როდესაც თუშებს ლეკებმა შწარე ღლე დააყენეს, თუშის ქალებმა, სხვათა შორის, ინატრეს: ან მაგ მთიულთა ბაჭყალსა უაწიმა ¹⁾ დაუწინაო.

ამასთანავე ზურაბ ერისთავის შესახებ სიმღერა ყველა ამთში მოიპოება. საზოგადოთ თუშ-ფშაფ-ხეცსურების სიმღერები დღეს ისე გადახლართულია ერთმანეთში, რომ მათი გარჩევა ძნელია; თუმცა ისიც უნდა ითქვას, რომ კერძო შემთხვევაში დარწმუნებით შეუძლიან კაცს ესა თუ ის სიმღერა მიაწეროს და აკუთვნოს ერთ-ერთ მათგანს. სიმღერაში ადამიანი გამოხატავს თავის ცხოვრებას, თავის ზედს და უბედობას. მთის ჩვენმა ხალხმა თითქმის მთელი სიცოცხლე ბრძოლას მოაწოდებ: ესენი ებრძოდენ ბუნებას ჭ მტერს. ამ დროს საჭირო იყო გულად და შკაჯიანა გმირი. — ამასთანა პირნი წინ მიუძღოდენ თავის თემის ხალხს, ამ გვართ იცავენდენ თავის მშობელ ქვეყანას და ზარს სცემდენ

წმ. სტეფანეს სობორი ქ. ვენაში.

მტერს. ამასთანა პირი მაშინდელი მთიულისათვის წახაბაძეი მაგილითი იყო; ყველა ცდილობდა, რომ ამ იჯალისათვის მიეღწია. სწორეთ, რომ კაცის ამ გვარმა თვისებებმა მაშინდელ ქუდოსნის და მანდილოსნის გულში დიდი ადგილი დაიჭირეს; ყველას აკვირებდა და აღაპარაკებდა რომელიმე პირის გმირობა. ამ შთაბეჭდილებას ემატებოდა უფრო ძლიერი შთა-

¹⁾ იარაღის და ქაშისს სამკაული.

ბეჭდილება, რომელიც იყო შედეგი საჯაროთ თქმული სიმღერებისა. — ამისთანა გმირულმა დრომ გამოიწვია საომარ ასპარეზზე აგრეთვე ქალიც. მართლა-და, წარსულ ცხოვრებაში არა ერთი გმირი ქალი მოიპოვებოდა, თუშის ქალი ფშავის გმირს უთელის:

საგაღეთ აჩას მოგაგაღ —

ქაღი ვარ კეთილიანი;

გარგაზად, თორღვავ, აჩას შემირთავ —

ახნაური სარ ყმანსა. 2)

ერთმა თუშის ქალმა საოფელ ფარსმაში (მთის თუშეთი) დიდი გმირობა გამოიჩინა იმ დროს, როდესაც მთელ თუშეთს შემოესია (ზეპირგადმოცემით) მურთაზ-ხანი. თუშების ზეპირგადმოცემაში კარგათ არის მოთხრობილი ეს ამბავი; გმირბთა შორის დასახელებულია ქალიც; აი სიმღერის ნაწყვეტიც:

ქაღმა, კახსა 3) ათენსა 4)

გაჭრათ ცვაჲ თავა.

ამ მცირე მოსახრებიდან ჩანს, — კერძოთ რომ ეილაპარაკოთ, — თუშების სიმღერების უმთავრესი მნიშვნელობა უნდა იყოს კერძო პირის ეტაკაცობა, მტერთან მისი გამოჩენილი გმირული ბრძოლა, სიმღერები (როგორც მკითხველი დაინახავს თუშურ სიმღერებიდან), ავეწერენ არა თუ მარტო იმისთანა გმირების მოქმედებას, რომლებმაც მტერი სძლიეს და მინ დაბრუნდნენ „სახელოვნნი“, არამედ იმისთანა პირებსაც, რომლებიც ბრძოლაში უშეშრათ შევიდნენ და მტერს თავი შეაკლეს, სიმღერა ამათენ უფრო იზიდავს აღამიანის გულს, აი თუ გნებავთ:

თოვლი თოვლს შირაქის თავსა,

დაზღა ურდოხე 5) დარას.

თუმცა შირაქის თავიდან ურდო თხუთმეტის ეგრისის მანძილზე არც კი იქნება, მაგრამ ასე ინება „მოლექსემ“. საქმე იმაშია, რომ ურდოს კალთაზე იწეა მტრისგან დამარცხებული და საუკუნოთ თვალდაზრუნული გმირი, რომლის სიკვდილს ნათელი, შუქიანი დღე ესაპირებოდა, — განთქმულ გმირს შევნიერი დღე უნდა დაწაოადეს, თორემ ჩვეულებრივით შირაქის თავში რომ თოელი მოდის, ურდოზე წვიმა მაინც უნდა იყოს. თუშების სიმღერებში გამოიხატება აგრეთვე ამათი ცხოვრების სხვა-და-სხვა მხარეებიც: ქალის უნუგეშო მდგომარეობა მამის და ქმრის ოჯახში, დის სიყვარული ძმისადმი, დაქვრივებული ქალის დაბრუნება მშობლებისას, საიქიოს ცხოვრ-

ბის წარმადგენა, დატყვევების ამბავი, სისხლის ძიება და მრავალი სხვა. დიდის სიყვარულით არიან აღწერილი პარტუენიც, უფრო ცხენი და ძაღლი, — ეს განუშორებელი მკობარნი მეცხვარისა... ყველა ამის საბუთებს მკითხველი იპოვის თვით თუშურ სიმღერებში. საკვირველია, რომ იმ ხალხს, რომელსაც თავის ცხოვრების მანძილზე მრავალი ენება გამოუვლია, ღიაგული გმირობის გამოამატეული სიმღერები თითქმის არ მოგაგებება. ვაშაბო ამას იმიტომ, რომ ჩვენ შეგვხდა მხოლოდ ერთი ან გვარი სიმღერა და ამის მეტი არც ვაგვიგონია. რომელმა შემთხვევამ დაბადა მკობარნი ამისთანა გრძობებში, რომელი მუხთალი ბედი ეწვია მას, რომ ის ასე მწარეთ გამოახატეს თავის გულის უფოთვას და მცელვარებას — ეს მე არ ვიცი, ეს ჩემთვის სამუდამოთ დაუარულია. ან ეინ შეთხზა ეს გულის მომკვლელი სიმღერა — კაცმა თუ ქალმა? თუშურ პოეზიაში, როგორც თვით მკითხველიც დაინახავს, ქალს ეჭრა არა — უკანასკნელი აღდილი. ქალსაც ბევრჯელ უთქვამს: „მაღ ლექსის მოლექსებელი“... ქალი მაინც და-მაინც მასხლავს სასლუბას დახარგულ წგერი იყო და საჯაროთ გამოსახელლობას საქმთა საბუთებში არ ემტოვოდა. ამისთვის ეფუქრობ, რომ სიმღერის ლირიკული მოტივი ქალის ტირილი უნდა იყოს; და როგორც იშვიათი ნიმუში ლირიკული სიმღერისა, ნებანს ეითხოვთ, რომ ეს სიმღერა აქვე მოეყვანოთ.

ზღვითა ღრუბლები წამოიშავა,

შუა ცას გროვადიანს.

ცაო, დაღო ღრუბლები,

გულო, საგანებუღაი.

არგა დაღას ცამა ღრუბლები,

არგ გულმა საგანებუღაი.

გულო, რა გიყო, ჭარით მოკლელო,

რა დაგაყო წამადი?

არგ დაგეგეგა, გულო, ექიმი,

არგ დაგეგეგა წამადი...

ცას გეგეს ჩამოდრუბულესა —

საწყემართ მომხადებულესა.

ქაღს გეგეს ქმარყოფა მოშლილესა, —

მამისას დაბრუნებულესა;

წასქაღესა გეგეს მიშლილ-მოშლილესა —

სათავე გადაგებულესა;

ცხენს გეგეს, პატრონ მომკვადრას —

სადო დაღ დაგებულესა,

წაღმა-უგულმა დგებოდეს,

კბილითა სწავეს დაგამას.

2) ამ ლექსის სხვა და-სხვა ვაგებების ახსნა იქნება თვით ლექსში.

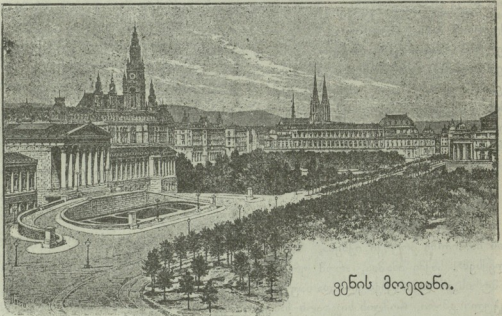
3), 4) კაცის და ქალის სასულებია.

5) აღზნის მარცხნა კიდე, პატრონის წყლებს აღმოსავლეთით.

ამ სიმღერისა სხვა ვარიანტიც მოიპოვება.

სიმღერა, ვარდა იმისა, რომ თავის შინაარსით გენსატაეს ადამიანის ცხოვრებას, აღძრავს ჩვენში სიყვარულის გრძნობას მოძქისადმი საზღვართ და მტრულათ ვაგზებებს მტრისაკენ; აღძრავს ჩვენში სინარულის გრძნობას და ბევრჯელ გააღვიძებს გულის მომხალე დაზარელ სიმებსაც. ამ სახით სიმღერას აქვს აღმზრდელი მნიშვნელობა. უწინდელ მგონებს სიმღერის ამისთანა თვისება კარგათ ესმოდათ და სიმღერით ზრდიდენ ახალ-თაობას. დღესაც მღერიან წარსულ დროის სიმღერას, მაგრამ მსმენელებზე ამას უწინდებური გავლენა აღარა აქვს; და თუ აქვს რაიმე გავლენა მზარდ თაობაზე, ეს მეტათ მცირეა, თლ ხანს არა რჩება მსმენელის გულში; შეწყულება თუ არა ჩანგურის ალყების უკანასკნელი ხმა, სიმღერის შთაბეჭდილებაც რამდენსამე წამის განმავლობაში ეკარგება ადამიანს. ეს ასეც უნდა იყოს; აწინდელი ცხოვრება ის აღარაა, რაც იყო... დღევანდელი მოღვაქე ან მომანყ რაღაც ნაირ უგე-

მურ სიმღერებს თხზავს. მაგალითათ: „ქალი ლამაზა“, „ქალების ვაჯაერებული უღაბონს წავალ ბერთა“, „ქალებსა გამოემეცი დაკარგულ წეროსავითა“... ან თუ არადა ქალკის ქუჩის ამ გვარი ნაწარმოები: „ერი-ერი ერისკენა, კეკელჯან“... თუ ხალხი ამ გვარ სიმღერებს თხზავს და ითვისებს კი-

გენის მოედანი.

დეს, ეს იმის ნიშანია, რომ ჩვენი ხალხი, დრო გამოშვებით მიინც, ცდილობს დაქცეყოფილის თავისი ზნეობრივი და გონებრივი მოთხოვნებიანი; მაგრამ ეს სულის საცეები მასალა მეტათ დარბია, ფუჭია და მკნეუჭიდ იქოს. აქედან შემდეგი დასკენა გამოვა: თუ ხალხი მიინც-დამინც ითვისებს სიტყვიერების სხვა-და-სხვა ნაწარმოებს განუწყვლათ, და რადანაც უოჭაბთ სასურველია ცუდის მაგერათ კარგი შეისწავლოს და შეითვისოს, — ამისათვის ჩვენი საზოგადოება უნდა ცდილობდეს, რომ რიგეანი შინაარსიანი მასალა მიწოდოს ხალხს. ამას ლოდინი აღარ უნდა, დრო ბეერი ხანია თხოულობს ამას..

თუმც, ამით სიმღერის მოტივები (ხმები) ბევრათ განიროხება ერთმანეთისაგან. ფშაველის მღერა უფრო მოაგონებს ადამიანს უგეჭუჭ ტირილს, როდესაც ისინი მღერიან რამდენიმე კაც ერთათ. ფშაველი მღერის აგრეთვე ჩანგურზედაც, შირის ხმაზე. ხევსურსა და თუშს აქეთ ერთ-ნოეანი მოტივები და მღერიან ჩანგურზე (ბევრჯელ უჩანგურთაც). ვარდა „შირის ხმისა“, ამით აქეთ სხვა მოტივებც: ხევსურს მღერის მკაჭრი და მდადის სმით; ხოლო თუში მღერის უფრო დაბალი ხმით, და მისი მოტივი წააგავს მოთქმითი ტირილას გილას (თუშის ქალის ტირილს). არც სალამური აკლებდა თავის ხმებს თუშის სმენას, — სალამური ხომ ჭირშიაც და ლხინშიაც მეგობრობას უწევდა მეცხვარეს. ხევსურს სალამური სრულებით არა აქვს, და ეკონებს, არც ფშაველს უნდა ჰქონდეს. მთის თუშეთში საჯაროთ მღერან და ტუჭკაუენ ჭაღუი ერთმანეთთან და კეჭ კეჭბთანაც, თუ გინდ ეს ეკეკაც სრულებით უცხო ენზე იყოს.

ჩვენ შევკრიბეთ სიმღერები, როგორც ზემოთაც თქვა, წოვა-თუშებ შირის. ამხე მივაქცვეთ მკითხველის ყურადღებას. წოვა-თუშის ზოეზა მეტათ დარბია უნდა იყოს. თუმცა დღეს შეუძლებელია ამ აზრის დამტკიცება ზოეტუჭ ნიმუშებით, რადგან ამ ჭვათ ვერ ამოიჩნება ის, რაც ეკუთვნის წოვა-თუშებს, დანაჩინ თუშებს და საქართველოს ტომის სხვა მთიელებს. წოვა-თუშებს ქართული ენისა ძალიან მცირე და განუყოფელი ლექსიკონი აქეთ, რის გამო ვერ შეთხუედენ რიგეანი სიმღერას. ამ აზრს საკმარისათ დავასაბუთებდით, მაგრამ, ჩვენ-და დამუკიდებელ მიზეზთა გამო, თავს ვანებებთ. რადგან წოვა თუშები თვითონ ვერ აწყობდენ საკმარი-

მღერის ფშაველი, მღერის ხევსური, და მღერის

სათ სიმღერებს, ამისათვის უფრო ადვილათ იღებდენ და ითვისებდენ სხვის პოეტურ ნაწარმოებს, რის მაგალითებიც მრავალია. ამისათვის თუშური სიმღერები უნდა შეაქრიაოს მთის თუშეთში.

რამდენათაც ჩვენ გვესმის ხალხური პოეზიის საქმე, და როგორცა ჩანს იმ სიმღერებიდან, რომელნიც ჩვენ გავიგონეთ მთის თუშეთში, სწორეთ აქუნდა ვეძებდეთ თუშურ პოეზიის საუნჯეს. საქმე იმაშია, რომ აღამიანს თავის თავათ ებადება შემდეგი კითხვა—რით უნდა იხელმძღვანელოს კაცმა სიმღერების და ხალხის სხვა ნაწარმოების შეკრების დროს? ამ კითხვას პრაქტიკულათ დიდი მნიშვნელობა აქვს და ამაზე, თუ მესხიერება არ გვატყუილებს, ქართულ ლიტერატურაში ლაპარაკი იყო. წარმოთქმული იყო ის აზრი, ვითომ ხალხში მოიპოვებოდეს ისეთი პირნი, რომელთაც დაცული ჰქონდეთ ხალხის სიტყვიერი ნაწარმოებნი. ეს აზრი ჩვენ უნუნდა უარ-ვეყოთ. ეს აზრი (ხალხის ზეპირადმოცემის დამცველების შესახებ) დიად, საუფძლიანი მოსაზრებაა, თუ მივიღეთ, როგორც ზავადა აზრი, ასე ვთქვათ — პირინი. ვინც ამბობს — ხალხში მოიპოვება მის სიტყვიერების დამცველია, იგი ჩვენ ცხოვრებას არ დაჰკვირვებია ჯეროვანათ, მას ჩვენი ცხოვრება ალაგობრივ არ უნახავს და არც ვუესწავლია. ბარის ხალხს ხომ აღარ ჰყავს ამისთანა მკოდნე პირნი. შეიძლება, რომ მთის ჩვენ ხალხში მოიპოვებოდეს ამ შემთხვევისათვის საჭირო პირნი? ჩემის აზრით, აქ ითქმის მხოლოთ შეიძლება და არა ამაზე მეტ. მთის ხალხის ცხოვრებამაც ფერი იცელა და ამისთანა მკოდნეებს და მგონებს აღარ მბადავს. სიმღერები გაფანტულია მთელ ხალხში — და თითო-ოროლა სიმღერა ბევრმა იცის ზეპირათ. ამისათვის, მე ვფიქრობ, რომ ყოველი სიმღერა (ბევრი რამ სხვაც); რომელიც კი მოიპოვება ამა თუ იმ ადგილში, უსათუოთ უნდა იყოს წაწერილი. მხოლოთ შემდეგ უნდა გავეთედეს თით საქმე: შემკრებელმა, ან სხვა ვინმემ — ეს ჩემთვის სულ ერთია — უნდა შეათანხმოს სხვა და სხვა ვარაუდები და ამ გვარათ აღადგინოს, დაახლოვებთ მაინც, ესა თუ ის სიმღერა და სხვაც. ამნაირათ ხალხის სიტყვიერების ნაწარმოებთა შეკრება შეუძლიან ყველას, ვინც კი იცის წერა და კითხვა; და თუ მკოდნე პირს* ძებნა დაუწყეთ (რაც, ჩემის აზრით, ამაოა), მაშინ მუშაუნად მგდნენ და შეკრებული პირი უნდა იყოს, რაიც ჩვენში ბევრი არ მოიპოვება.

დ. აღბასული.

თუშური სიმღერები.

I.

თა-მთა რას გვიელი, ვაზოძე, ბარის არ გეყო, ლეკო, ზიანი? გარდახვალ ხვესურეთშია —

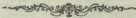
ხმალნიც მანდ წყენენ თხიანნი. გზას თორღვა შემოგვეყრება — ლეთით არის დოვლათიანი. თოფ-ხმალს, ვაზოძე, გასუქებდის; 1) დანას დაგიმლიდა თხიანსა: გულს დაგეცმდა ქამარ-ხანჯალსა — მიწას გაჰქედა მტერიანსა. სატრალათ ქალებ არას მოგივალის — ყორნისა დაკისდებ შევი ჯარია. მანდითა, თორღვაე, მობრუნდებოდი — პირ-სისხლიანი მგელია, გზას ქალებ მიეგებებიან: „ბიჭო, საით მოხვალ სახელიანი?“ — თოფ-დ-ხმა წამართე ვაზოძემდა, შინ მოვიღივარ სირსხელიანი — „ვაზოძის გამდებელია, 2) რაიდ „იფავე ფარია?“ მთავრობა შენა გიბარებს ქალქსა, ტანზე გამოგიცელის ხალასთა; კარგზე შეგვამდა ცხენზედა — შინ რომ მოგიყენავს წამხვდა.

მაგ შირის მოშირე ქალი ვარ ვამწერელია 3) შიტიყოდ, თორღვაე, ვამომიზაუნდი საყურ-ბეჭედი გუკუმანი; 4) თუ ისაც არ გემოეებოდეს — ან ტყე-კაბა ნავოჭიანი; საცოლეთ არას მოგივალ — ქალი ვარ კეთილიანი; 5)

1) ხალხის თქმით: ვაზოძე მძინარე თორღვას წადაც და აქვარა იარაღი.
2) მომკვლელია.
3) სკობა თუშეთში, დასასლესული სოფლებით.
4) გერგლესის დიდი და მარგვალი მთია.
5) თუ არა ვნდებით, უნდა ნიშნავდეს: ნათსოფნი ქალი ქმრისაგან გატყუული სხვას ვუდარ შეიწთავდა რადეხიმე ხსნს.

გერგებოდა, თორღავე, არას შემირთაე —
 აზნაური ხარ ყმიანი. .
 ნურც თავსა, თორღავე, გავგიდიდებდე —
 მამა მეც მყენდა ხმლიანი:
 თუ გინდ ჰკითხოდე გამეწრელებსა—
 ქეთარ მქეიანიდ არისა;
 მარტოდ ჩაეილად ქარისა ⁶⁾ თავსა,
 ნოტობებ ⁷⁾ მოუდიოდ ცხერისა.

(შეშლევი იქნება).

მიწათ-მფლობელობა აფხაზეთში. *)

ოხუმის ოლქის სხვა ნაწილებში მდებარე სა-
 ხელმწიფო ადგილები მთებია, ძირითადი ტყით
 შემოსილნი, ანუ საზაფხულო ს.ბ.ალაზა, ეს
 უკანასკნელი ადგილები ყოველ წლობით იჯარით
 გაიციმა ხოლმე. მოაჯარადრეები ისევე აფხაზები და
 მეგრელები არიან, რომლებიც მიგრელებთან იქითეთ
 ზაფხულობით თხა-ცხენარსა და ცხენებს ⁶⁾. ის მთა
 ადგილები, დასასახლებლათ გამოუსადეგარნი არიან.

ადგილობრივ თავად აზნაურობას, სამფედლოვ-
 ბას, (და ზოგიერთ სხვა წოდების ნამსახურ პირთაც)
 დაურიგეს მიწები. მომეტებულათ სოხუმის ოლქის
 სამ დანარჩენ საბოკაულოში (სამურზაყ, კოდო-
 რის და გუდაუთისში). რადგან ის ადგილ-მამული,
 რომლითაც გლეხები სარგებლობდენ ბატონყმობის
 დროს, თავდაზნაურობის საკუთრებათ არ იქმნა
 ცნობილი, რასაკვირველია თავად-აზნაურობას, „ობ-
 შინ ს“ ვარემე, მიწები არ უნდა მისცემოდა. და თუ
 ეს ასე არ მოხდა, თუ იმათ მიუზომეს, გაუმიჯნეს
 „კერძო ნადელები“, — ეს იმითმ კი არა, რომ
 მათ ერგებოდათ, უფლება ჰქონდათ, არამედ უმა-

დღესათ ებოძათ, როგორც წყალობა — საჩუქარი.
 ამ უკანასკნელ რუს-ოსმალთა ომიანობის დროს, ან
 იმის წინეთ, ეინც რუსებთან ერთგულობითა და სა-
 მსახურით იყო გამოჩენილი, ეისაც რამე „მინი“ ან
 ნიშანი ჰქონდა, დანარჩენებზე მეტი მიწა ეძლეოდა.
 რადგან თავად-აზნაურებს ეს უმაღლესათ ნაბო-
 ძები კერძო ნადელებს ყველას იმავე სოფელში არ
 მიეცათ, სადაც თვითონ მოსახლობენ, არამედ სხვა-
 გან, ხშირათ რამდენსამე ათის ეერსის სიშორეზე და
 რადგან ეს „ნადელები“ მინც და მინც ღიდები არ
 არიან, თავად-აზნაურნი მათი გულისათვის თავიანთ სო-
 ფლებს ევლარ ტოვებენ; სოფლის „ოშმინაში“, თუ უფ-
 ლებით არა, საქმით მინც, ცოტა მეტი მიწები უქო-
 რათ და მათი გავლენა გლენობაზე იქ ვერ არ მოსპო-
 ბილა, ხოლო ამ სიშორედა კი კერძო ნადელების მო-
 ელა პატრონობა ეძნელებათ და არ ეხერხებათ. (ზოგი-
 ერთებს ორგან, სამგან აქეთ „პლანები“). აი, სხვა-
 თა შორის, ამითიც ახსენება, რომ აქაური აზნაურო-
 ბა ჰყიდის თავის მიწებს. სხვა მიაზნებნი კი აზნაურო-
 ბის მიერ მიწების გაყიდვის იგეგვა, რაც დანარჩენ
 საქართველოში.

გასაკიდი მიწები, დღეს აფხაზეთში კერძო მე-
 მამულეთა საკუთრება, ყველაზე უფრო ჩენის აზრით,
 წებელდაში მოიპოვება (წებელდა — წებელ (აფხ. წა-
 ბალ) — დალ; რუსები მარტო პირველს ეძახიან წე-
 ბელდა, მეორეს კი დალის ხეობას). ეს ადგილები
 სოხუმთან ჩრდილოეთ აღმოსავლეთით მდებარეა-
 ბენ. დალის ხეობა კოდორის ორაივე განაპირა მთებ-
 ში. ამ ხეობით გადის ეიწრო გზა ყარაჩოკენ. ღიდი
 ხანი არ არის მას აქეთ, რაც დალი გაქვევლით იყო
 აფხაზეთითა. ეს ქვეყანა, აფხაზებისავე სიტყვით, ვან-
 თქმული იყო რძითა და თაფლით. დალელების მიერ
 დარგული ხეხილი ახლაც ბლომათ ისხამს ნაყოფს
 ტყის ნადირთა საკებათ. დალი, ძველათ იქაურ
 მცხოვრებთა ეფ-კაკობით განთქმული ქვეყანა, დღეს
 გავრანებულა ისე, რომ შიგ არაეინ ცხოვრებს.
 თეთი ახლადელი „პომეშჩიკებიც“ არაეითარ ძურა-
 დლებას არ აქცევენ თავის „პომესტიებს“ და ძალიან
 იშვიათათ ინახულებენ ხოლმე. ეინც საქართველოს
 სხვა-და-სხვა მთიან ადგილებიდან, როგორც მავალ,
 რაკა-ლეხუმებიდან, მაღლობ გურიიდან და სხ. გად-
 მოსახლებასა და სხვაგან ბედის ძებნას აპირებს, ამ
 წებელსა და დალს (წებელდა) უნდა მიაკეთოს გან-
 საკუთრებითი ყურადღება, რადგან ეს მხარე ვერ
 არაეინ არ დაუქვრია და ცარიელია — თეთი მემე-
 მულენიც, რომელთაც არაეითარი შემოსავლით არა
 აქეთ აქაური მიწებიდან, ღიდი სიამოვნებით გაყიდი-
 ან ამ მიწებს დაბალ ფასათ. ხათაბალა იქნება, თუ
 მართლა აქაური მემამულენიც (როგორც ისმის)

*) ის. კვლევი № 12.
 6) ზაქთაფა.
 7) ფრის ნაწილები; სხვაგანათ ცოტა ცხენარ.
 8) „ოშმინაში“ სოამ უწედა წიწრი „ოშმინისა“
 ერთგვარათ სარგებლობას საოკარ ადგილებით. მემე-
 მულენიც თავიანთ გემრთ ნადელებზე სამოკარ გარდასა-
 ხას და ასდეკენიებენ ვერ-ვერობით საქონლის მ-
 ცრონს, ვარდა ზოგაერთიანას. მსოფლით თხა-ცხენარ
 ვოგობათ ეისაც ეყეს, მოურადგება „პლანა“-ს მ-
 ცრონს (ქე მემამულისაგან ნახშირ ჩაყრილ კერძო
 მიწის ნადეს „პლანს“, ეძახიან) ცხენარსა და თხის
 თავსე.

უფრობენ მყიდველთა ცინაობასა და ეროვნობას. მეგრელებში ჯერ ერჩევის მოუხერხებია დღოში მიწის შექმნა და დასახლება, თუმცა უცდიათ კი.

კოდორის გამოძლი, ეგრეთ წოდებულ აბჟუე-შიც (კოდორი. ნაწ.) ჯერ ბევრი გასაყიდი მიწებია. ასეთი ადგილები, ნაწილურადა, უფრო სხვადასხვა სოფლებში და ნაქერ-ნაქერ იშოვნება. ამიტომ ამით მოსახლობით გადმოსული თითო-ორჯოლა მეგრელი უფრო ეწყობა. მაგრამ აქაც არის რამდენიმე სოფელი, სადაც ბევრი გასაყიდი მიწები იშოვება ერთათ, სადაც რამდენიმე ასი კომლი მოსახლე დადიდა..

რაც კი თვად-აზნაურთა მიწები გაიყიდა, კოდორის ნაწილში (და სამურხაწყანოშიც) თითქმის ყველა მეგრელების ხელში გადავიდა და გადადის.

უმოწა-წყლობით შეუწებებელი, შეშისა და ფიჩხის მონატრული მეგრელი მოადის აუზა მემამულესთან და ყიდულობს ერთ, ან ორ დესტერინა მიწას. მეტის ყიდვითაფის ღონე არ შეეწებს; რასაც ამაზე მეტს დამუშავებს, მაგალითათ სიმინდს, მგობრდს მემამულეს აძლევს. მყიდველი პირობასაც მიიღებს ხოლმე მიწის პატირონისაგან, რომლის ძალით უკანასკნელმა მთელ თავის მამულიდან უნდა აძლიოს მას სამუდამოთ, მხოლოთ მყიდველის ოჯახობისათვის, საკმაო შეშა, ფიჩხი და ბალახი უსასყიდლოთ. გადმოსახლებული უწყალოთ ოფლსა ღერის და სულ იმის ცდაშია, რომ სიმინდის მოყვანით და გაყიდვით ფულები შეაგროვოს და მით მემამულისაგან კიდევ იყიდოს მიწა. ბევრი მაგალითია იმისი, რომ მეგრეს ამ გვარი დიდი შრომა-ვაჯისა და მეცადინეობის მეოხებით, ერთი დესტერინად დაწყებით, რამდენიმე ათი დესტერინა ეყილის და ზედ თვითონ გამოჰმილიყოფს, ახალ-მოღურ კომეში-კურათ. მხოლოთ ზოგიერთებს გაუღიმებს ამნაირთ ბედი, საზოგადოთ კი გადმოსახლებულ მეგრელთა მდომარეობა არც ისე სანატრელია, როგორც ბევრს ჰგონია.

სიმინდის რიგიანათ მოყვანა და დამუშავება, ეენახისა და ხეილის გაშენება მეგრელებს ძვირდ ემარჯვებთ და ამავეს მისდევენ კიდევ. ერთი მათი ნაკულთევენებაა, რომ სწორეთ ისე, როგორც აუზანებში, ისინიც ტყეებს უანგარიშოთ ჰჩიან და ანადგურებენ, ახლო მომავალში ხომ ამას დიდი ენება - ზარალის მოტანა შეუძლია ამ ქვეყნისთვის.

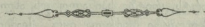
გასაყიდი მიწების ფასი დაახლოებით ასეთია აბჟუეში: დესტერინა იყიდება ოთხ-ხუთ თუმნიდან ათ თუმნამდე, მიწის ღირსებასა და ბევრ სხვა რამეების მიხედვით. თუ მყიდველი ნაყიდ მიწის დამუშავებას ყიდვასთანავე დაიწყებს, ან დავსახლება იმაზე, მაშინ მემამულე შეიძლება ისეც მოურადგეს მყიდველს,

რომ მთელი ფასი ერთბაშათ არ გამოართვას უკანასკნელს. ერთ ნაწილს ხვედრი ფასისას პირობით დაადის რამდენსამე ხანს, მაგ. ნაყიდ მიწაზე მოწეული ნაჟუშერის გასაღებამდე. ეთქვათ იყიდეს მამული თებერვალში, ან მარტში, მიწის ფასის ერთ ნაწილის გადახდას ბევრი მემამულე დაადის შემდეგი წლის მისის ან ივნისის თვემდე, რადგან ყოველ წლობით ამ თვეებში გამოირკვევა ხოლმე აქ სიმინდის მახანდა და მაშინ იგი უფრო იყიდება. ფასის ერთ წილში ზოგი მემამულე ღებულობს, შინაურ საქონელს, უფრო კი ცხენებს და სხე.

კერძო ნადელები აუზანეთში, როგორც შენიშნით, ეამოჯნულია, ნახშირ-წყაროდა, საადგილ-მამულითა დოკუმენტები გამოართნილია (თუმცა ბევრს არ გამოუტანია ხაზინაში მათი ხვედრი ფულის შეუტანლობისაგამო) ამიტომ ნაყიდ მიწების დამტკიცება და ჩაბარება აქ ბევრი სადავიდარაბო არ არის. საზღერებისა, ან სხვა რისაზე შესახებ მემამულეთა შორის უთანხმოება და დავიდარაბა იშვიათია აქ. მემამულე აუზანე გაცემულ შინაურ პირობასაც არ არღვევს, თუ „აბლაკატებმა“ არ არიეს მოანსატერი.

ბ. ჯ - ა.

(შეადგეი იქნება)

პოლიტიკური ამბები.

როგორც ახლა ჩანს, თათრებს 700-მდე სომეხნი მოუკლათ ქ. ტოკატოში. პირტამ შეატყობინა ელჩებს, რადგანაც ჯარიც იღებდა მონაწილეობას ამ საქმეში, ტოკატოს ჯარის უფროსი თანამდებობისაგან დათხოვნილია. გამოძიებულ კომისიას უფლება მიენიჭა სიკვდილი მოუსაჯოს დაწაშეთ.

**

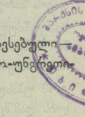
დღეს ათინაში 17,000-მდე ხალხია, კრიტიდან გამოქცეული და აქ შეხიზნული. ბევრ მათგანს ტანზე არაუფერი ეცვა, ბევრს შიშისაგან გონება შერყვია.

**

კრიტის წლებზე 110 გემია მოთავსებულთა ინგლისის, საფრანგეთის, იტალიის, ავსტრო-უნგრეთისა და რუსეთის.

**

კრიტის მემამოხებებმა ყურადღება არ ათხოვეს ევროპის სახელმწიფოთა ადმირალტების ბრძანებას და თათ

რების სიმაგრეს მალაქსს, კანის ახლო, თავს დაეს-
ხენ. თათრებისა და აღმირალოთა გემებმა ზარბაზნები
დაუშინეს მემამბოხეთ, მაგრამ ევრაფერი გააწყეს.
ბერძენებმა სიმაგრე ჩაიგდეს ხელში. აღმირალებმა
თავ-თავიანთ სახელმწიფოებს ახალი ჯარები მოთხო-
ვეს კანის დასაცველათ. კრიტის საქმე ახლა ისე
დატრიალდა, თითქო ვასოსმა მთელ ევროპას ომი
გამოუცხადაო. მას 4,000 გაწრთენილი ჯარი ჰყავს
და 17,000 თავის ნებით მოსული მეომარი.

* *

კუნძულის „ბლოკადა“ სასტიკი არ არის და
ბერძენთა გემებმა უცე სურსათი მიაწოდეს მემამბო-
ხეთ.

* *

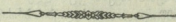
ათინის ზაზინას მრავალი ხალხი ახევეია, რომლებიც
ფულს სწირავენ თავის სამშობლოს. ორმა ბერძენთა ბან-
კირმა მარსელიდან ორი მილიონი ფრანკი გაუზღვენა
ათინაში სამხედრო სამინისტროს.

* *

18 მარტს, კრიტზე სპინალუნგის ახლოს 48 სა-
ათის განმელობაში ბრძოლა იყო მემამბოხეთა და
ოსმალებს შორის, გამარჯვება მემამბოხეთ დაჩაბთ. და-
მარცხებული თათრები კუნძულის შუა გულ ადგილებში
გაიქცენ. საფრანგეთის აღმირალი გაემართა იქითკენ,
აღბათ იმათ მისაშველებლათ. ამავე დღეს მემამ-
ბოხენი თავს დაესხენ სიმაგრე იზედდენს. სახელმწი-
ფოთა გემებმა ზარბაზნები დაუშინეს იმათ.

* *

კრიტის საქმე ისე გამწევედა, რომ ევროპის სა-
ხელმწიფოებმა გადაწყვიტეს, თავისი ფლოტით შეჰკ-
რან საბერძნეთის ნაპირების ერთ ნაწილი; მხოლოთ
ინგლისი არაა ამის თანახმა. პარიზში ინგლისის ელჩი-
მა აცნობა მინისტრ ჰანოტოს, ინგლისი მზათ არის
თავის ხარჯით 10,000 ჯარის კაცი გაგზავნოს კრიტ-
ზე კუნძულის დასამშვიდებლათო. თუ სახელმწიფოა-
ნი ამაზე დათანხმდებიან, ინგლისიც შეუერთდება
იმათ საბერძნეთის ნაპირების „ბლოკადაში“. ჰანო-
ტომ უპასუხა, საფრანგეთი იმ აზრისაა, რომ კუნძუ-
ლის დამშვიდება ერთი რომელიმე სახელმწიფოს საქ-
მე არ არისო.

ერთი კონა წერილები.

(ინგლისურადან)

ერთ დილას აღრე გააღვიძეს სახელ-განთქმუ-
ლი ექიმი ავითმყოფის მისაღებათ. მოსულმა
კაცმა მოსამსახურე შეუზღვენა: „თუ შენი-
ლება, საქართ მნახეთ, ნუ დამავიანებთ, თქვენი
ნახვა ძლიერ საქორაოა“. ექიმი საქართთ ადგა,
ტანისამოსი ჩაიცვა და შემოიხიზო ავითმყოფი ოთახ-
ში სტუმარი ექიმის უცნობი აღმოჩდა. ვილაც ფერ-
მისდილი და შეწუხებული კაცი იყო. მარჯვენა ხე-
ლი გულზე ეკიდა. მძიმე სულთქმავ ეტყობოდა,
რომ სატყვიარი სტანჯავდა, თუმცა არ იჩინებდა კი-
სახით პატივსაცემ პირს ჰვავდა.

— ექიმი კ. თქვენა ბძანდებით?—მისუტებულის
ხმით ჰკითხა ავითმყოფმა.

— დიახ, ეს ჩემი გვარი გახლავს.
— რადგან მე სოფელში ეტყარებ, არა მაქვს
პატივი თქვენის პირადათ ცნობისა. გამეგონა მხო-
ლოთ თქვენი გვარი, არც ახლა მოესულვარ თქვენს
გასაცნობათ, ჩემი მოსულა თქვენთვის ევრაფერი სა-
სიამოცნო იქნება.

— კარგი. თქვენ სუსტათა ხართ, დაბძანდით და
მიამბეთ, რა გნებავთ.

— ჩემი მწუარება აუტანელია. ერთი კვირაა
ძილი რა არის არ ვიცი. მარჯვენა ხელზე რალაც გა-
მიჩნდა და მტანჯავს. პირველათ უფრო სუსტი ტი-
ვილები მქონდა, მაგრამ რაც დრო ხანისა, მით უფ-
რო მიტულვარ ტკივლი. დიდი ნაღისა ვითმენ, ბო-
ლოს მოთმინებაც დევკარვ და ეს არის მოვედი
თქვენთან. გთხოვთ ამოსტრათ ის მტკიანი ადგილი.
ერთი საათი თუ კიდევ გაგძელდა ეს ტანჯვა, სწო-
რეთ გეგვიძედები.

ექიმი ცდილობდა, რამე მალამოზე დაეთანხმე-
ბინა ავითმყოფი, მაგრამ ევრაფერი გააწყო.

— არა, არა!—მიუფო ავადმყოფმა.—ევრაფერი
მალამო ვერ მიშველის დანის მეტი. გთხოვთ ამოს-
ტრათ ის ადგილი, რომელიც ასე მტანჯავს.

— კარგი, მიიწვენთ ხელი.
ავადმყოფმა ჩამოიღო ხელი და ფრთხილათ შე-
მოიხსნა სახევი. ტკივლისაგან კბილებს აკრატუ-
ნებდა.

— იქნება ფიქრობთ, რომ სისუსტის გამო ვერ
ავიტან ოპერაციას. ნუ სწუხართ. ამას ადვილათ
გაუძლვებ.

ექიმი გაოცებული იდგა და დასტკეროდა ხელს,
რომელსაც არავითარი ზადი, არავითარი განაფუჰაწიცი
კი არსად ემჩნეოდა. ისეთივე ხელი ჰქონდა, რო-

გორც ყველა მრთელ კაცსა აქვს. მას გაუყვირდა და გაუშვა ავათმოყოფის ხელი.

ავათმოყვმა მწუხარე ხმით შეპყვირა და მარცხენა ხელი თავის მტკივან ხელს მოუჭირა. ამით შეატყობინა ექიმს, რომ ხელი ნამდვილათ ტკიოდა და არ იკანებდა.

— აბა მიჩვენეთ, რა ადგილას გრძნობთ ტკივილს. — დაეკითხა ექიმი.

— აი აქა. — მიუგო ავადმოყოფმა და ანიშნა თითხელის გულზე ორი მოდიდო ძარღვი. ექიმი რომ თითხელს იმ ადგილს შეეხო, ავადმოყოფს ჭრუნტულმა დაუარა მთელ სხეულში.

— ეს არის ის ადგილი, რომელიც მეწყის. ოხ, ღმერთო, რა ნაირათ მტკიცია!

— როცა თითს ეჭყრ, მაშინ უფრო გრძნობთ ტკივილს? — დაეკითხა ექიმი.

ავათმოყოფს პასუხის ნაცლათ ტკივილებისაგან თვალეზი ცრემლით აფესო.

— საკვირველია. აქ მე ვერაფერ სატკივარს ვერ ვხედავ, თქვა ექიმმა.

— ეგრე მე! — თქვა ავათმოყოფმა. — მაგრამ რასაც ამ ადგილზე ვხედავ, იმდენათ საზარელი რაა არის, რომ მზათა ვარ კედელს შევხებოქო, თავი.

ექიმმა აიღო გამადიდებელი შუშა და ხელს ბეჯითათ დაუწყო შინჯვა.

ბოლოს ისევე გაეკვირებით გადაქნია თავი.

— არაფერია, სისხლი რიკიანათ მუშაობს, არც ანთება, არც სიმსიენე არსად ჩანს, ხელი სრულეზით საღი და მრთელია.

— მგონი, აი აქ, ამ ადგილზე უფრო აწითლებული უნდა იყოს. — უთხრა ავათმოყოფმა.

— სადა?

ავათმოყოფმა ამოიღო ჯიბიდან კარანდაში და შემოხაზა რველათ პატარა ადგილი ხელის გულზე.

ექიმი დაატკერდა ავათმოყოფის სახეს და კიქინება შეშლილიოა⁴⁴. — ფიქრობდა.

— აღარბთ ჩემთან ორსამი დღეს და მოეპარჩენთ. — უთხრა ექიმმა.

— მოცდა არ შემიძლია. არ იფიქროთ, ვითომ მე გიყო ან შეშლილი ვიყო, საამისო არაფერი მკიერს. ის ადგილი, რომელიც კარანდაშით შემოცაზზე, ჩემი ტანჯვის მიზეზია, თქვენთან კი იმიტომ მოველ, რომ ეს ადგილი ამოჭრათ და გადამარჩინოთ.

— არ შემიძლია.

— რისთვის?

— იმისთვის, რომ თქვენ ხელზე, ისე როგორც ჩემსაზე, არავითარი სენი, არავითარი ზალი არა ჩანს.

— თქვენ ისე ლაპარაკობთ, თითქო მე შეშლილი ვიყო ან გვხუმრებოდეთ. — თქვა ავათმოყოფმა,

ამოიღო ჯიბიდან ათასი მანეთი და დადო მაკიდ ფულს ხომ უზრალით არ გადაეყრი, ხომ ხელად რომ მე არ გვხუმრებთ. მიხედით, რომ ამას ექიმობა უნდა. გთხოვთ მომპაშოროთ ეს ადგილი ხელიდან.

— კიდევ უნდა გავიმეოროთ, რომ რაც უნდა სასყიდელი მომცეთ, იმ ადგილის ამოჭრა კი არა, იმის თქმაც არ შეგიძლია, რომ ეს წამნდარი იყოს.

— რატომ?

— იმიტომ, რომ სახელი გამიფუჭდება. მეტყვიან, თქვენ ან შეშლილი ყოფილხართ, ან არა და თქვენი საქმისა არაფერი გაეგებათო.

— კარგი. მაშ მე თვითონ ამოეჭრი ამ ადგილს. იქნება მარცხენა ხელით კარგათ ვერ მოვახერხო, მაგრამ არაფერია: თქვენ მხოლოთ ამას გთხოვთ, რომ ამოჭრის შემდეგ შემიხვიოთ ხელი.

ექიმი გოაცხული შეცქერდა ავადმოყოფს, რადგან ხედავდა, რომ ეს კაცი გულით ლაპარაკობდა და ხუმრობა ფიქრათაც არ მოსვლია.

ავადმოყოფმა გაიხადა ტანისამოსი, გადაიკაპიწა პერანგის სახელო, აიღო მარცხენა ხელით დანა და იმ წამსვე ხორცში ჩაიჭრა.

— მოიბინეთ, — მიძახა ექიმმა, შეშინებულმა, ავათმოყოფმა სიქპრით ხელი არ გაიფუჭოსო. — რადგან ამოჭრა გადავიწყვეტათ და სხვა საშველი არ არის, მიზოძეთ აქ იარაღი, მე თვითონ ამოეჭრი.

მან გამოართვა ავათმოყოფს დანა და უთხრა: პირი იქით მიიბრუნეთ, რომ სისხლის დანახვამ არ შეგაწუხოსო.

— საჭირო არ გახლავთ, — მიუგო სწეულმა, — მე თვითონ უნდა გასწავლოთ, რა ადგილია ამოსაჭრელი.

ექიმი რომ თავის საქმეს ასრულებდა, ის უყურებდა და ასწავლიდა სად რა უნდა ექნა. არავითარი ზიზილი, არავითარი მწუხარება არ ეჩვენებოდა.

ამოიღეს თუ არა მტკივანი ალაგო, ავათმოყოფს სახე გაუზარებინდა. ისეთი საამოვნება იგრძინო, თითქო საშინაური სიზმარი ენახა, გამოლევიებოდა და ხედავდა, რომ ეს სიზმარი იყო და არა ცხადი.

— კიდევ გრძნობთ ტკივილს?

— ყველაფერი გაქტრა, — მხიარულათ მიუგო ავათმოყოფმა. ჩემი სატკივარი იმ პაწია ხორცის ნაჭერს გაყევა თან. ის ტკივილი, რომელსაც სისხლის დენის გამო ვგრძნობ, წინანდელ სატკივართან შედირებთ, ისეთი სასამოვნოა როგორც პაპანაქება სიქეში გრილი ნიაგი. დეე იდინოს სისხლმა, მე ეს მასამოვნებს.

ბოლოს ექიმმა სისხლის დენა შეუყენა და ხელი შეუხვია.

მას შემდეგ ავთოყოფი სრულებით გამოიკვა-
მწუხარება და ნაღლის ნაცლათ სახეზე კვაყო-
კილება და მხიარულება ეხატებოდა. ფერი მოუვი-
და. შემკუხენილი წარბები გაუსწორდა, ერთი სიტ-
ყით სიცოცხლე დაეტყო. ხელი გულზე დაიკიდა და
უთხრა ექიმს:

— სულითა და გულით გმადლობთ. თქვენ გა-
დამარჩინეთ მე და აი პატარა ჯილდო, ვთხოვთ მი-
იღოთ სამაგიეროთ; რა არის ეს იმასთან, რაც თქვენ
მიყავით. მთელ ჩემს სიცოცხლეში თქვენი მოვალე
დავრჩები და ეცდები გადავიხადო.

ექიმმა ფულის მიღებაზე უარი განაცხადა. ავთ-
მყოფმა თავის მხრით აღარ დაიბრუნა ფული, მაგ-
რამ, ექიმს წყენა რომ შეამჩნია, უთხრა: „შეგიძლიათ
ფული რომელსავე საავთმყოფოს შესწიროთო?“ —
გვიდა გარეთ. ავთმყოფი რამდენსავე დღეს კიდევ
დადიოდა ექიმთან მტკიანი ხელის საწვენებლათ, სა-
ნამ სრულებით არ მოუჩრა. ამ ხანებში ექიმი კარ-
გათ გაეცნო ამ კაცს. შეიტყო, რომ ის იყო ძლიერ
ნასწავლი, განათლებული, მდიდარი და კარგი მამუ-
ლის შექმნე კაცი. ამასთან, ხელს გარდა, ყველაფ-
რით ჯანმრთელი ადამიანიც იყო.

განკურნებული ავთმყოფი თავის სოფელში
დაბრუნდა.

სამ კვირას უკან ის ისევ ეწვია ექიმს, ხელი
ისევ ისე ეკიდა გულზე, ისეთი მოქანცული სახე
ჰქონდა, რომ ექიმმა ძლიერ იცნო. საბრალოს ფეხზე
დგომა უჭირდა. შემოსვლისათანავე უღონოთ სავარ-
ძელზე დაეშვა და მწარეთ ამოიკენესა.

— რა ამბავია? რა დავემართათ? გაკვირებით
დაეკითხა ექიმი.

— ალბათ საკმაოთ ღრმათ არ ამოგვიჩრიათ მტკი-
ნანი ადგილი, ახლა კიდევ უფრო მწარეთ მტანჯავს.

— მიუგო ავთმყოფმა დასუსტებული ხმით. — ხე-
დაეთ, სულ დავიღიე, — განაგრძო მან, — ხელ მეო-
რეთ თქვენი შეწუხება არ მინდოდა და ვითმინე იმ
იმედით, რომ ვერ ავიტან და მოერჩები ტანჯვასა
თქო, მაგრამ ამაოთ. ჩემი ტანჯვა-წამება აუწერელია.
ამას უთუოთ ჩემი სახეც გიმტკიცებსთ.

ამ ლაპარაკში ავთმყოფს ციემა მწუხარების
ოფლმა დაასხა შუბლზე.

ექიმმა შემოსხნა სახეევი. ხელი კარგათ მორ-

ჩენოდა, ახალი კანი გადაჰკეროდა და სხვა არაფერი
ეტყობოდა. მაჯა ძლიერ ჩქარა უცემდა და ნერეე-
ბი დასუსტებოდა.

— საოცარია! — წარმოთქვა ექიმმა. — რაც უფრო
ეუფიქრდები, უფრო და უფრო მაოცებს და ვერა
გამიგიარა ამ სენისა.

— ოხ! საშინელებო რამ სენია! მიზეზს ნუ მკი-
თხავთ. თუ შეგიძლიათ, დამიხსენით ამ წლისაგან:
ამოსჭერთ ეს ადგილი უფრო ღრმათა და თორთოთ.
სხვა არაფერი საშუალება არ შეიძლება. — ექიმებო-
და ავთმყოფი.

ექიმი ძალა-უნებურათ უნდა დამორჩილებოდა.
გაუყვთა ხელ-ახლათ ოპერაცია, უფრო ღრმათა და
ფართოთ. ავთმყოფის სახეს უცნაური ცელოლება
დაეტყო, როცა ჭრილობიდან სისხლმა დენა იწყო;
ფერი მოუვიდა, სიცოცხლე მოემეტა, მაგრამ მხიარ-
ულება კი არ ეტყობოდა.

— გმადლობთ, ექიმო, — უთხრა მან მოწყენით,
— სატკივარი ერთხელ კიდევ მომაშორეთ; რამდენ-
სავე დღეს შემდეგ ჭრილობა მომიჩრება, მაგრამ ნუ
გაკვირდებით კი, თუ ერთი თვის განმავლობაში
ისევ თქვენთან მნახავთ.

— ეცადეთ, თქვენი ფიქრებისაგან გათავისუფლ-
დეთ. დაივიცა ექიმმა.

ეს შემთხვევა ექიმმა ზოგირით თავის ამხანა-
გებს უამბო. ვერც ერთმა ვერ ახსნა, რა იყო ასეთი
სენის მიზეზი.

ინგლისელი ქალი მეზღ.

(შემდეგი აქნება)

რედაქტორს — გამომცემელი ან. თ. — წერეთელისა

ტილის ექიმი

ვ. ი. ტიქინაძე

ნიკოლოლოზის ქუჩა, № 21, სახლი, ე.
საგინოვისა, სადაც „ივერიის“ რედაქციაა.